

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

«До захисту допущено»
Завідувачка кафедри, д.е.н., проф.
_____ Лариса ГРИЦЕНКО
(підпис)
«_____» _____ 202__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійної програми «Банківська справа»
на тему: Оцінювання кредитоспроможності позичальника – фізичної особи

Здобувачки групи БС-01а Назаренко Дарини Анатоліївни

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Узел. Дарина НАЗАРЕНКО

Керівник к.е.н. доцент Олена КРУХМАЛЬ

_____
(підпис)

Суми 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри, д.е.н., проф.
Лариса ГРИЦЕНКО

(підпис)

«___» _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр

Здобувачки групи БС-01а інституту (центру) Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Назаренко Дарини Анатоліївни

Тема роботи: Оцінювання кредитоспроможності позичальника – фізичної особи

Затверджено наказом по СумДУ № 0580-VI від «24» травня 2024 р.

Термін здачі здобувачкою завершеної роботи «27» травня 2024 р.

Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали статистичної звітності, інструкції та положення, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників, дані фінансової звітності суб'єктів господарювання, організацій та установ тощо.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення):

- теоретичні аспекти оцінки кредитоспроможності позичальника: сутність поняття та проведення оцінки кредитоспроможності, кредитоспроможність як основа кредитних відносин та мінімізації кредитного ризику банку, сучасні методи оцінки кредитоспроможності позичальників – фізичних осіб банками України;
- оцінка кредитоспроможності позичальника – фізичної особи: аналіз основних показників кредитної діяльності банку, використання скорингу при оцінці кредитоспроможності фізичної особи;
- розглянути можливості вдосконалення оцінки кредитоспроможності позичальників банківських установ.

Дата видачі завдання: «08» квітня 2024 р.

Керівник к.е.н. доцент Олена КРУХМАЛЬ

_____
(підпис)

Завдання прийнято до виконання «06» травня 2024 р.

Handwritten signature

Дарина НАЗАРЕНКО

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр
на тему: Оцінювання кредитоспроможності позичальника – фізичної особи
Назаренко Дарини Анатоліївни

Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 28 сторінках, з яких список використаних джерел із 30 найменувань. Робота містить 6 таблиць, 7 рисунків, а також 3 додатків.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи: умови воєнного стану підсилюють значення кредитного ризику, який залишається основним фактором ризику для банківського сектору. Сьогодні комерційні банки, наражаються на кредитний ризик через військове повномасштабне вторгнення в Україну. Деякі позичальники-фізичні особи зараз не в змозі виконувати свої кредитні зобов'язання, оскільки вони втратили майно, роботу, а більшість підприємств не можуть функціонувати як юридичні особи.

Мета кваліфікаційної роботи: висвітлення та узагальнення теоретико-методологічних засад побудови та практичного застосування сучасних методик оцінки кредитоспроможності позичальників. Об'єктом дослідження є процес оцінювання в банку кредитоспроможності позичальників – фізичних осіб. Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти оцінки кредитоспроможності позичальників – фізичних осіб.

Методи дослідження: метод теоретичного пошуку та теоретичного аналізу і синтезу, таблично-графічний та статистичний метод, конкретизація, що в сукупності дають змогу порівняти, згрупувати та проаналізувати дані.

Основний результат роботи: У першому розділі було досліджено теоретичні аспекти оцінки кредитоспроможності позичальника. У другому розділі представлена оцінка кредитоспроможності позичальника – фізичної особи. У третьому розділі було розглянуто шляхи вдосконалення оцінки кредитоспроможності позичальників банківських установ.

Ключові слова: кредитоспроможність, кредитний ризик, позичальник, кредитний ризик, кредитний скоринг.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА	5
1.1 Сутність поняття та проведення оцінки кредитоспроможності	5
1.2 Кредитоспроможність як основа кредитних відносин та мінімізації кредитного ризику банку.....	9
1.3 Сучасні методи оцінки кредитоспроможності позичальників – фізичних осіб банками України.....	12
2 ОЦІНКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА – ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ	15
2.1 Аналіз основних показників кредитної діяльності банку.....	15
2.2 Скоринг, як метод оцінки кредитоспроможності фізичної особи	22
3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ.....	28
ВИСНОВКИ	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	33
ДОДАТОК А Методичні підходи до визначення сутності поняття «кредитоспроможність»	37
ДОДАТОК Б Методика кредитного скорингу за Д. Дюраном	39
ДОДАТОК В Порівняльний аналіз методик кредитного скорингу	40

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розвиток ринкових відносин в Україні засвідчив значне зростання попиту на банківські кредитні послуги з боку суб'єктів господарювання. Умови воєнного стану підсилюють значення кредитного ризику, який залишається основним фактором ризику для банківського сектору. Сьогодні комерційні банки, як ніколи раніше, наражаються на кредитний ризик через військове повномасштабне вторгнення в Україну. Деякі позичальники-фізичні особи зараз не в змозі виконувати свої кредитні зобов'язання, оскільки вони втратили майно, роботу (основне джерело доходу), а більшість підприємств не можуть функціонувати як юридичні особи. Усе це підвищує кредитний ризик і загрожує не тільки діяльності банківських установ, але й банківській системі в цілому. У зв'язку з цим банки повинні приділяти особливу увагу таким питанням, як оцінка кредитоспроможності позичальників, насамперед заради власної фінансової безпеки. А в сучасних умовах ефективна оцінка кредитоспроможності позичальників може стати дієвим засобом мінімізації кредитного ризику банків.

Банківські установи в даний час активно працюють над розробкою різних методів оцінки кредитоспроможності своїх клієнтів. Кожен банк несе відповідальність за оцінку кредитоспроможності потенційних позичальників, враховуючи умови договору, стратегічні цілі, спеціалізацію, позицію на ринку, конкурентоспроможність, відносини з клієнтами, економічну та політичну стабільність країни тощо.

Очевидно, що оцінка фінансового стану потенційного боржника відіграє ключову роль у визначенні його кредитоспроможності. Для кредиторів це означає зниження ризику фінансових втрат через можливість фінансової кризи на підприємстві та вірогідність повернення позики. Для боржника – це можливість демонструвати свою платоспроможність та довгострокову фінансову стійкість, що дозволяє розробляти та впроваджувати стратегічні і тактичні рішення забезпеченням фінансових ресурсів для подальшого виробництва та реалізації.

Мета даної роботи є виділити і узагальнити теоретичні основи побудови і практичного застосування сучасних методик оцінки кредитоспроможності позичальників.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:

- розглянути сутність поняття та проведення оцінки кредитоспроможності;
- розглянути кредитоспроможність як основу кредитних відносин та мінімізації кредитного ризику банку;
- дослідити сучасні методики оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи вітчизняними банківськими установами;
- проаналізувати аналіз основних показників кредитної діяльності банку;
- розглянути скоринг, як метод оцінки кредитоспроможності фізичної особи;
- запропонувати шляхи вдосконалення оцінки кредитоспроможності позичальників банківських установ.

Об'єктом дослідження є процес оцінювання в банку кредитоспроможності позичальників – фізичних осіб.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти оцінки кредитоспроможності позичальників – фізичних осіб.

Методами вивчення предмета даного дослідження є таблично-графічні та статистичні методи, методи теоретичного пошуку, методи практичного аналізу.

Інформаційною базою для написання дипломної роботи є наукові праці вчених економістів, навчальні посібники, закони України, нормативні документи та аналітичні матеріали НБУ, підручники, звітність вітчизняних банківських установ.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА – ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

1.1 Сутність поняття та проведення оцінки кредитоспроможності

Сучасні тенденції розвитку банківської справи характеризуються широким спектром послуг і операцій, покликаних забезпечити громадянам якісний і швидкий доступ до фінансових ринків і грошових потоків.

З початку військових дій в Україні у лютому 2022 року банківська система працює в умовах стресу та невизначеності. Відколи російський агресор розпочав руйнівну війну проти нашої країни, українська банківська система зіткнулася з великими труднощами. Хоча і не без проблем, але банки поступово адаптуються до нових умов. Однак, незважаючи на стабілізацію роботи, все ще існує низка ризиків та проблем, зокрема кредитний ризик, з якими банкам складно боротися.

Для банків оцінка кредитоспроможності позичальників є одним із способів мінімізації ризиків при здійсненні кредитних операцій.

Для уникнення надмірного кредитного ризику, повинні бути конкретні висновки та рекомендації за результатами оцінки кредитоспроможності позичальника. Достовірність оцінки важлива для позичальника, тому що від неї залежить рішення про отримання кредиту та його можлива сума [1].

Фактори, які впливають на кредитний ризик банку, діляться на [8]:

- фактори зовнішнього середовища банку. Вони виникають на мезорівні (пов'язані із поручителем, страховиком та позичальником) та макрорівні (політично-економічні, законодавчі і тд.)
- фактори внутрішнього середовища банку, що можуть виникати через недосконалість у прийнятті управлінських рішень, методологічні порушення або недоліки у кредитному процесі, інформаційні збої та інші причини.

По-перше, для того, щоб проаналізувати перспективи потенційних клієнтів, необхідно мати чітке уявлення про те, що в теорії означає поняття

«кредитоспроможність». Часто поняття це поняття та «платоспроможність» ототожнюють, але вітчизняні науковці сьогодні сходяться на думці, що їх не слід трактувати однаково. Сутність поняття «платоспроможності» базується на більшому обсязі ресурсних джерел, доступних позичальнику для виконання своїх зобов'язань. Схематично ці відмінності можна представити наступним чином (Рис. 1.1).

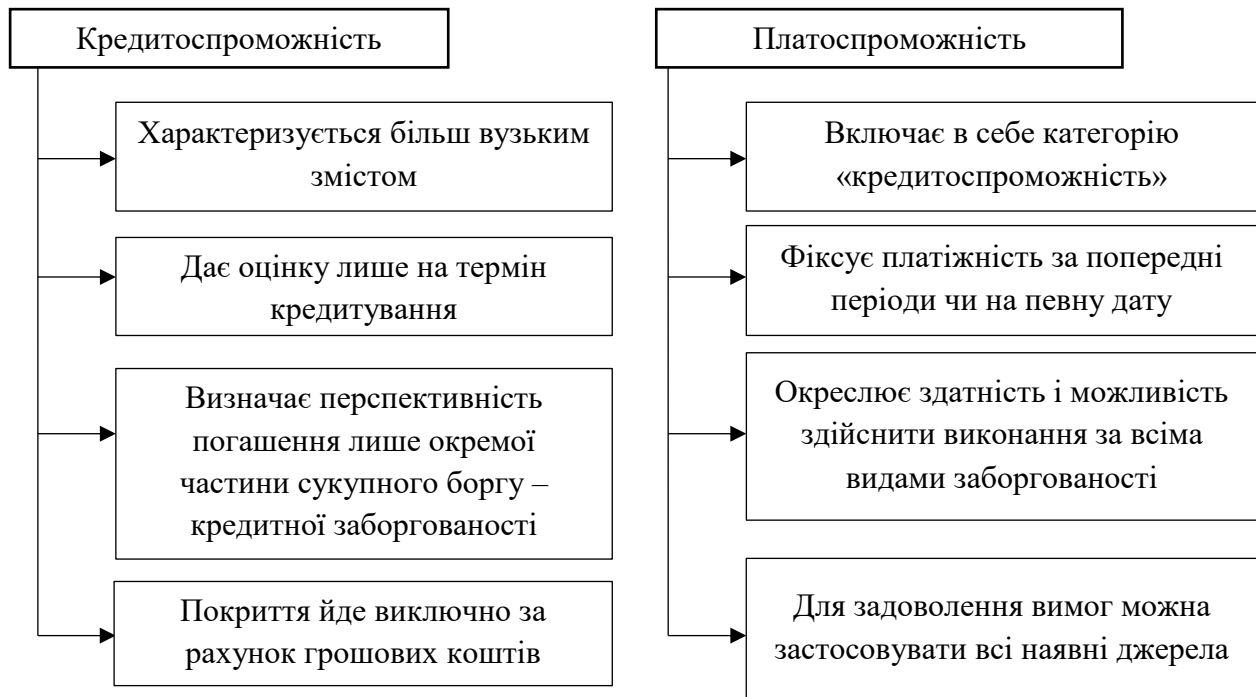

Рисунок 1.1 – Порівняння понять «платоспроможність» і «кредитоспроможність»

Джерело: розроблено автором на основі [2]

Як видно з Рисунка 1.1 поняття «платоспроможність» набагато ширше, ніж поняття «кредитоспроможність», яке зазвичай вважається невід'ємною частиною цієї категорії та її додатковими характеристиками.

Ця еволюційна ретроспектива показує, як модернізувався вітчизняний теоретичний підхід до розуміння та вивчення механізму кредитування, зокрема оцінки кредитоспроможності позичальників, як однієї з його базових складових.

В економічній літературі існують різні визначення поняття «кредитоспроможність» (Додаток А).

Розглянувши Додаток А, ми бачимо, що більшість науковців розглядають «кредитоспроможність» як «здатність» (Caplinska A., Tvaronavičienė M. [4], Омельченко О.В., Лосенко Є.М. [5], Б. Сенкве, І. Гакубія [11]) або ж «змогу» (Стецюк П.А., Гудзь О.Є. [3]) як здатність позичальника банку погашати свої зобов'язання своєчасно і в повному обсязі. Це визначення можна вважати дещо неповним, тому що воно не в повній мірі розкриває специфіку даного процесу.

Сьогодні в Україні діють тільки два правових документи, які містять тлумачення дефініції «кредитоспроможність».

Для того, щоб процедура розрахунку кредитоспроможності була коректною, мають бути дотримані певні умови, такі як:

- достовірність оцінки забезпечується шляхом аналізу та використання всієї доступної та необхідної інформації;
- використання комплексної системи показників для всебічної та якісної оцінки діяльності особи, що отримує позику;
- використання індивідуалізованого підходу до оцінки різних груп клієнтів у процесі видачі кредитів з різними строками погашення – розробка поточних і прогностичних планів для характеристики кредитоспроможності позичальників;

Зрозуміло, що дотримання цих умов забезпечує належну організацію та структурованість процесу перевірки, що є дуже важливим, оскільки кожна дрібниця має значення, коли банки здійснюють великі кредитні програми або надають великі обсяги споживчих кредитів.

З іншого боку, важливо підкреслити значення оцінки та вимірювання платоспроможності у контексті розробки відповідної кредитної стратегії, зменшення кредитного ризику та створення збалансованого та якісного кредитного портфеля, який буде приносити банку прибуток, а не збільшення проблемних кредитів та тиск на резерви. Це дозволить уникнути негативних наслідків у майбутньому для окремих банків та банківської системи в цілому. Розглянемо розподіл кредитоспроможності позичальників за класифікаційними ознаками (Рисунок 1.2).

Нижче подано класифікацію, яка показує, як може змінюватися специфіка визначення платоспроможності навіть на етапі визначення її видової належності, наприклад, залежно від регіональних або галузевих особливостей діяльності позичальника.

Рисунок 1.2 – Розподіл кредитоспроможності позичальників за класифікаційними ознаками [10]

На практиці це означає зміну набору інструментів, методів розрахунку та критеріїв оцінки кредитоспроможності потенційних клієнтів. Тому вимоги банку до позичальників-фізичних осіб можуть відрізнятися від тих характеристик, яким має відповідати юридична особа. Останні, крім того, відрізняються масштабами діяльності та функціонуванням на макрорівні економічної системи країни. Це означає використання більш складної та багатofакторної процедури збору та

аналізу інформації про позичальника, включаючи фінансові та виробничі показники діяльності тощо [10].

Таким чином, проведене дослідження показало, що у визначенні економічної категорії «кредитоспроможність позичальника» в країні пройдено досить довгий шлях, а також існують суттєві відмінності у розумінні понять «кредитоспроможність» та «платоспроможність». Оцінка кредитоспроможності позичальників є дуже важливим і актуальним питанням на сьогоднішній день, якому приділяється велика увага з боку банківських працівників, але воно потребує подальших зусиль. Тому подальші дослідження та оптимізація кредитних вкладень українських комерційних банків стануть важливою рушійною силою для покращення економічної ситуації в Україні.

1.2 Оцінка кредитоспроможності позичальника як інструмент мінімізації кредитного ризику банку

Правильна і якісна оцінка кредитоспроможності є одним з ключових елементів процесу кредитування, і тому дуже розумно гарантувати мінімізацію кредитного ризику в банківських установах. Одним із ключових стимулів для переходу вітчизняної банківської системи до міжнародних стандартів оцінки кредитного ризику відповідно до вимог Базеля II, потім Базеля III, Базеля IV та нормативних актів Європейського Союзу, а зрештою – до міжнародної системи комплексної оцінки кредитоспроможності позичальників, стало затвердження Постановою НБУ «Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» від 30.06.2016 року № 351 [13]

Документ включає в себе введення системи рейтингової класифікації і вибір певних коригувальних коефіцієнтів (індикаторів) для оцінки загального рівня

кредитного ризику і, відповідно, Положення про ступінь кредитоспроможності позичальника, що є однією з основних рекомендацій Базеля III.

Відповідно до вимог Базеля II, результати оцінки кредитоспроможності позичальника є обов'язковою умовою для розрахунку показника достатності капіталу банківських установ, який в подальшому характеризує необхідність рекапіталізації та відповідності вимогам національних регулюючих органів. Для оцінки кредитоспроможності позичальників Базельський комітет рекомендує використовувати метод внутрішнього рейтингу (IRB).

Відповідно до положень, що містяться в Базелі II і Базелі III, внутрішня система оцінки кредитного ризику повинна відповідати наступним ключовим вимогам (Рисунок 1.3) [13].

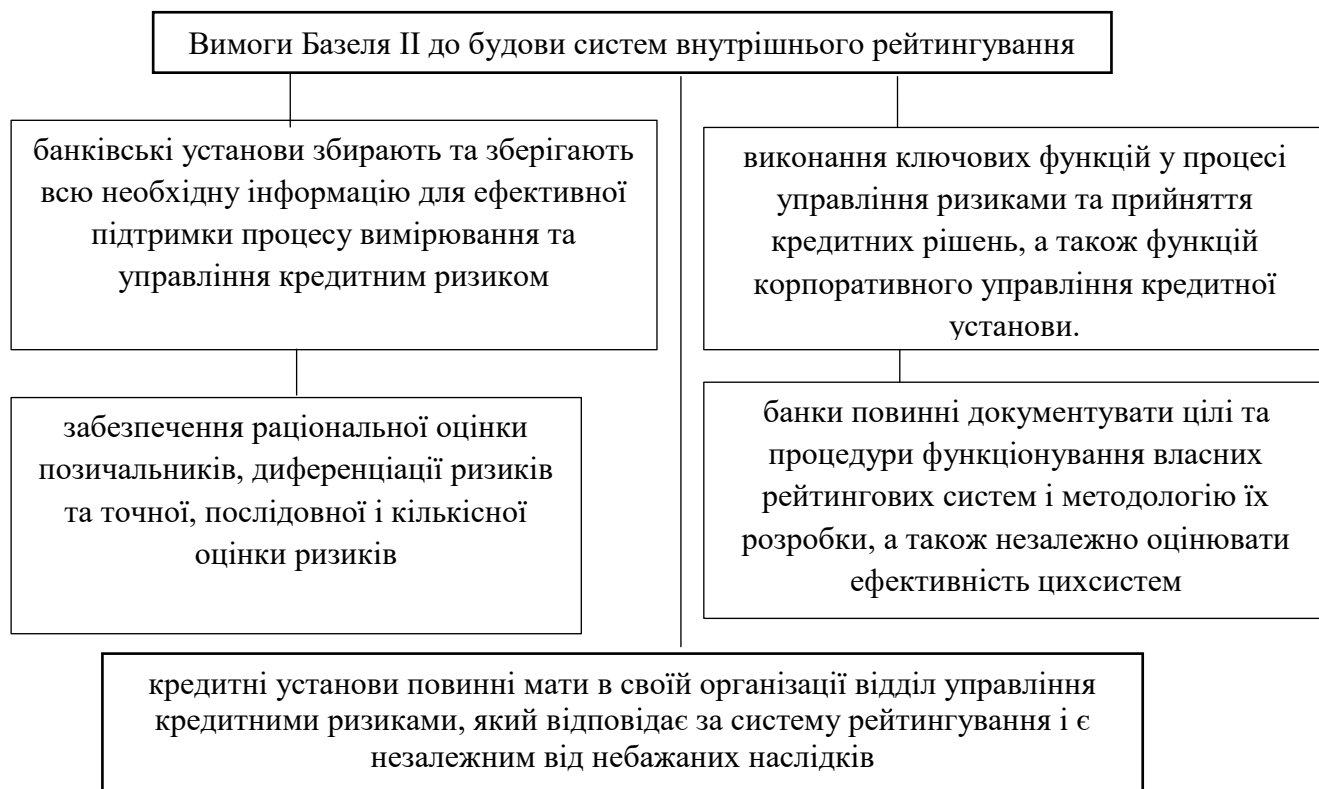

Рисунок 1.3 – Систематизація вимог Базельського комітету з побудови внутрішньої рейтингової системи позичальників

Джерело: розроблено автором на основі [13]

Тому в умовах реформування кредитної політики та ризик-менеджменту найбільш оптимальною агрегованою величиною, яка може бути використана для

комплексної кількісної та якісної оцінки кредитоспроможності клієнта, є кредитний рейтинг клієнта. Сучасні системи кредитних рейтингів є результатом новітніх підходів до аналізу кредитоспроможності позичальників банків. Надання клієнтам конкретного кредитного рейтингу вже не вважається головною метою кредитної оцінки, а лише одним з компонентів рейтингової системи. Зрозуміло, що оцінка кредитоспроможності позичальника банку зводиться до визначення ймовірності дефолту позичальників банківської установи [14].

Беручи до уваги вищевказаний підхід, можна застосувати поетапну послідовність оцінки кредитоспроможності позичальника, засновану на використанні внутрішньої рейтингової системи, яка включає в себе наступні фактори [13]:

- 1) Формування факторів, що впливають на конкурентоспроможність позичальника;
- 2) вибрати модель розрахунку інтегральних показників в залежності від типу позичальника;
- 3) структурування фінансових факторів, включених в прийняту модель комплексної оцінки кредитного ризику позичальника;
- 4) проведення комплексної оцінки кредитоспроможності позичальника;
- 5) Визначення рейтингового класу позичальника та ймовірності дефолту;
- 6) врахування всіх результатів оцінки кредитоспроможності та прийняття остаточного рішення за кредитною заявкою.

Банківські установи визначають кредитний ризик активів за такими аналітичними принципами [13]:

- своєчасність та повнота ідентифікації кредитного ризику;
- адекватність оцінки кредитного ризику;
- застосування банком методів (прийомів), що об'єктивно забезпечують зниження кредитного ризику;
- врахування банком власного досвіду при оцінці кредитного ризику;

- достатність та адекватність розроблених банком внутрішніх правил (положень, процедур та засобів контролю), які гарантують адекватну оцінку кредитного ризику.

При розробці цих принципів регулятори переважно спиралися на рекомендації Базельського комітету та намагалися максимально адаптувати ці положення до вітчизняної системи кредитних операцій та управління кредитними ризиками.

Тому, враховуючи національний практичний досвід та досвід організації міжнародних кредитних відносин, доцільно створити єдину нормативну базу оцінки кредитоспроможності позичальників, удосконалити методик оцінки кредитоспроможності. У зв'язку з цим слід звернути увагу працівників банку на необхідність складання нормативних документів, що деталізують кредитну політику банку в частині мінімізації кредитного ризику, підготовки необхідних методик оцінки кредитоспроможності позичальників.

1.3 Сучасні методи оцінки кредитоспроможності позичальників – фізичних осіб банками України

Оцінка кредитоспроможності позичальників – фізичних осіб має особливе значення для українських банків, кредитні портфелі яких характеризуються високим рівнем прострочених, пролонгованих та проблемних кредитів, а також надмірною концентрацією кредитного ризику.

Інформаційна база є важливою для банків при оцінці кредитоспроможності. Банки отримують первинну інформацію з наступних документів [16]:

- заявки на отримання кредиту;
- паспорт, на основі цього працівник банку визначають останню відому адресу проживання, вік, сімейний стан та наявність дітей;

- довідка від роботодавця. У ній вказана середньомісячна заробітна плата (за останні 6 місяців), сума податків, що позичальник щомісяця, стаж роботи на підприємстві, а також обов'язкові щомісячні відрахування (аліменти, страховка);
- довідка про розрахунок орендної плати та комунальних платежів;
- документи, що підтверджують прибуток від депозитів в банках і цінних паперах.

У науковій літературі оцінку кредитоспроможності фізичної особи за підходом С. Юдіної та Г. Нагорнюк описують моделлю з сімома факторами (Формула 1.4) [17]:

$$y = f(x_1, x_2, x_3, x_4, x_5, x_6, x_7), \quad (1.4)$$

де y – кредитоспроможність; x_1 – вік; x_2 – сфера зайнятості; x_3 – стаж роботи (на поточному місці роботи); x_4 – сімейний стан; x_5 – матеріальний стан; x_6 – кредитна історія; x_7 – платоспроможність.

Для сучасної оцінки кредитоспроможності фізичних осіб банками використовуються скорингові моделі.

Кредитний скоринг – це метод статистичного дослідження, який використовується кредиторами для об'єктивної та швидкої оцінки кредитного ризику заявників на отримання кредиту [18].

Метод кредитного скорингу був розроблений американським економістом Д. Дюраном на початку 1940-х років для відбору надійних клієнтів для отримання споживчих кредитів, що дозволяє швидко аналізувати заявки на отримання кредиту в присутності позичальника. Методика кредитного скорингу за Д. Дюраном наведена у Додатку Б.

Існує безліч методів та моделей кредитного скорингу для оцінки кредитоспроможності позичальника фізичної особи.

Основними методами кредитного скорингу є: методи штучного інтелекту та гібридні, статичні моделі. У Додатку В наведена основні відмінності цих методик та висвітлено їх переваги та недоліки.

У банківській практиці скоринг може допомогти підвищити ефективність

управління кредитними ризиками. Однак багато науковців зазначають, що скоринг важко поширити на даному етапі через нерозвиненість українського кредитного ринку [16]:

1) скорингова кредитна модель може працювати лише за умови обміну інформацією між банками, що видають кредити;

2) Гнучкість скорингової моделі завжди потребує коригування, а відсутність належної взаємодії між банками та неповна інформаційна база для коригування такої моделі можуть призвести до проблем.;

3) відсутність компетентних аналітиків для моделювання банківського кредитного ризику та управління ним;

4) Вихідна інформація Результати скорингової моделі є неточними, оскільки банк не включив в дані інформацію про позичальників, яким з різних причин було відмовлено у видачі кредитів.

Тому, незважаючи на труднощі, пов'язані з впровадженням скорингових моделей у вітчизняну практику, їх використання є перспективним, оскільки сприяє підвищенню рівня регулювання в області оцінки кредитоспроможності, поліпшенню якості кредитних портфелів і скорочення проблемної заборгованості банків.

2 ОЦІНКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА – ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

2.1 Аналіз основних показників кредитної діяльності банку

Економіка України має характеристики, притаманні ринкам, що розвиваються, і її розвиток значною мірою залежить від фіскальної та монетарної політики держави, а також від змін у правовому, регуляторному та політичному середовищі, які постійно змінюються.

Повномасштабне вторгнення російських військ на територію України 24 лютого 2022 року вплинуло на всі сфери життя та економіки країни.

Один з основних ризиків, на які наражається банк за настання кризових ситуацій (якою можна вважати повномасштабне вторгнення РФ після 24 лютого 2022) є ризик неповернення кредитів, погіршення якості кредитного портфеля та проблеми з ліквідністю – кредитний ризик. Несплата за кредитами становить значний ризик для банків під час військових дій, оскільки багато позичальників можуть бути не в змозі погасити свої кредити через економічні наслідки конфлікту[20].

Протягом усього року Національний банк стримував вплив негативних кризових факторів, застосовуючи збалансовану грошово-кредитну політику, основним інструментом якої є облікова ставка. На Рисунку 2.1 показано значення облікової ставки НБУ та середньозважені ставки за новими кредитами до одного року в гривні.

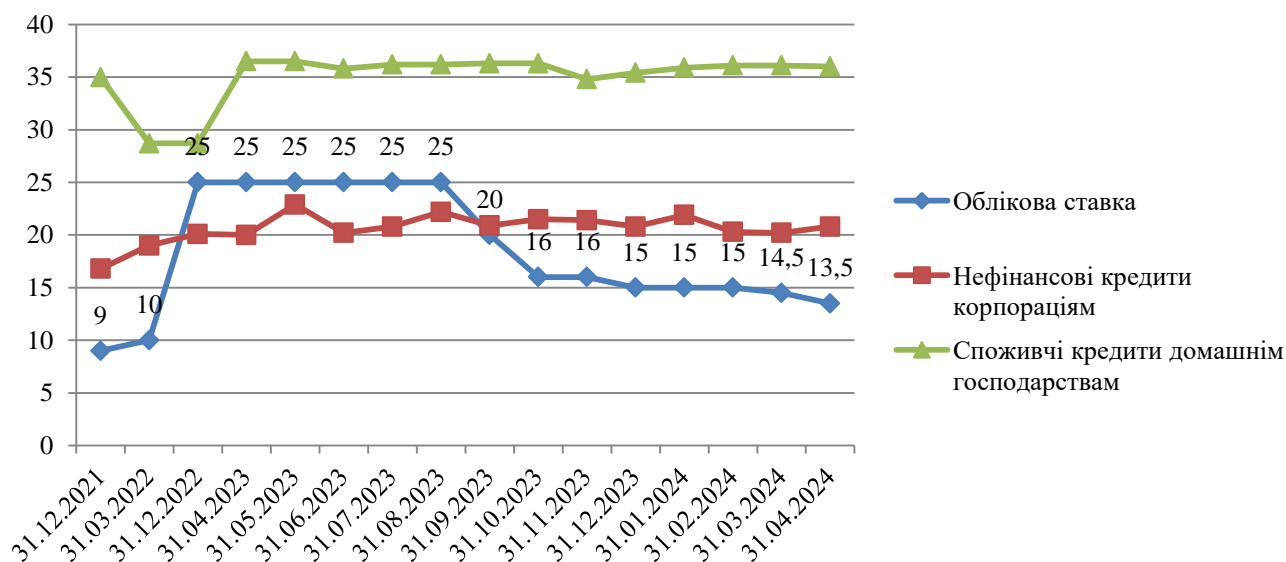

Рисунок 2.1 – Облікова ставка НБУ та середньозважені ставки за новими кредитами до одного року в гривні, % [20,21]

Національний банк України прямо заявив, що основною метою підвищення облікової ставки є припинення перетікання гривневих коштів в іноземну валюту через підвищення процентних ставок за депозитами і кредитами, що допоможе НБУ приборкати тенденцію девальвації готівкового ринку і зберегти золотовалютні резерви [20].

Рада НБУ прийняла рішення знизити облікову ставку з 26 квітня 2024 року облікова ставка знизилася з 14,5% до 13,5%. Оскільки відбулось отримання міжнародної фінансової підтримки, НБУ проводить заходи для пом'якшення фінансової політики. Враховуючи фактичне і очікуване ослаблення цінового тиску та зниження ризиків, пов'язаних з отриманням міжнародної фінансової підтримки, Національний банк продовжує цикл пом'якшення процентної політики.

Динаміка ринкових процентних ставок за кредитами в національній валюті відповідає динаміці зміни облікової ставки. Зокрема, середньозважена ставка за новими кредитами нефінансовим підприємствам у грудні 2022 р. значно зросла у гривні строком до 1 року (з 16,8% до 20,1% річних). Після збільшення облікової ставки, середньозважена ставка за споживчими кредитами до 1 року протягом

квітня 2023 р. зросла (з 28,7 до 36,5%). У вересні 2023 року, через два місяці після зниження облікової ставки, вартість цих кредитів (з 36,5 до 34,8% річних).

У першому кварталі 2024 року банківський сектор продовжував стабільно функціонувати, незважаючи на атаки на енергетичну інфраструктуру росії. Загальна кількість відділень банків у країні зменшилась, проте банківські установи продовжували відновлювати свої мережі у звільнених регіонах (Рисунок 2.2).

За період дослідження 2019-2023 років кількість діючих банків скоротилася на 12, а банків зі 100% іноземним капіталом – на 4 одиниці, і станом на 01.01.2024 р. налічується 19 установ.

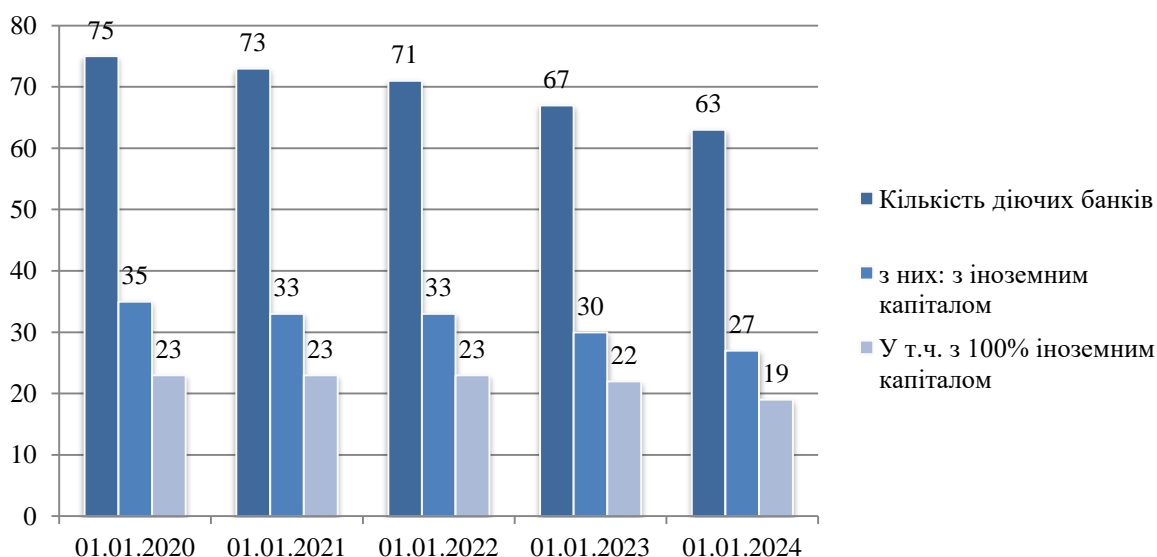

Рисунок 2.2 – Динаміка кількості банків України 2020-2022 рр [20]

Оцінка кредитоспроможності позичальників – фізичних осіб має особливе значення для українських банків, кредитні портфелі яких характеризуються високим рівнем прострочених, пролонгованих та проблемних кредитів, а також надмірною концентрацією кредитного ризику. Проаналізуємо обсяги кредитів за типами позичальників (Таблиця 2.1).

Таблиця 2.1 – Обсяги наданих кредитів за видом позичальника протягом 2019-2023 рр., млн.грн. [20]

Показник	Рік				
	2019	2020	2021	2022	2023
Наданні кредити	1033539	963664	1065347	1036129	1024647
Кредити органам державної влади	4724	11545	26973	24809	18349
Кредити суб'єктам господарювання	821936	749335	795513	801327	783 658
Кредити фізичним особам	206737	199561	242633	209944	222590

Отже, на в табл. 2.1 можна побачити, що обсяги наданих кредитів у 2023 р. порівняно із 2021р. зменшились на 40700 млн.грн. Обсяги кредитів надані фізичним особам у 2021 рр. значно збільшились порівняно з 2020 р., але в 2022 році зменшилися через зниження платоспроможності населення та високі відсоткові ставки за кредитами, зумовлені прихованими комісіями. У 2023 році зниження ставок сприяло підвищенню попиту на кредити.

Найбільшу частку в загальному обсязі кредитів становлять кредити суб'єктам господарювання. Банківські установи надають перевагу кредитам малим та середнім підприємствам (МСП). Такі кредити, як правило, забезпечені заставою, що знижує кредитний ризик (Рисунок 2.3)

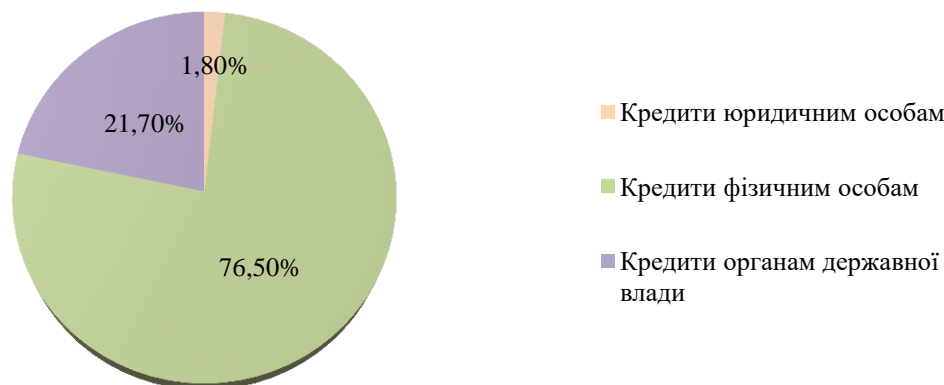

Рисунок 2.3 – Структура обсягів наданих кредитів за видом позичальника за 2023 р. [20]

Наступним важливим показником розвитку кредитного ринку є обсяг активів (Рис. 2.4)

Як видно з Рисунка 2.4, обсяг кредитів, наданих клієнтам в 2023 році, значно скоротився в порівнянні з 2021 роком, оскільки нестабільна ситуація в країні і нестача якісних позичальників зробили істотний вплив на цю ситуацію. Крім того, слід зазначити, що якщо певні фактори перешкоджають розвитку кредитної активності, а саме ризик неповернення кредитів, наявність більш прибуткових і менш ризикованих напрямків розміщення ресурсів банків, говорити про банківські активи, то їх обсяг у 2023 році значно збільшився порівняно з 2019 р.

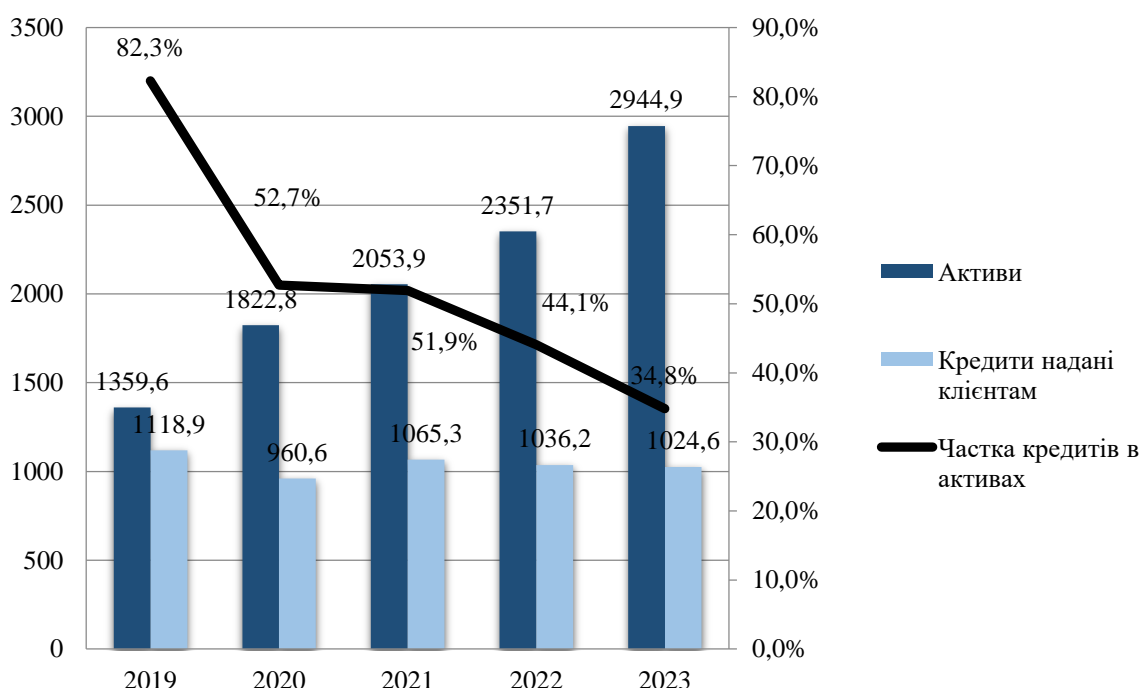

Рисунок 2.4 – Динаміка активів, кредитів банків України та частки кредитів в активах протягом 2020-2022 років, млрд. грн. [21]

Частка кредитів в активах має тенденцію до зниження, і в 2023 році вона складе 34,8%. Це пов'язано з тим, що банки починають шукати альтернативні способи отримання доходу від інвестиційної діяльності і т. д.

Така висока частка проблемних кредитів перед початком війни виникла в результаті низьких стандартів оцінки платоспроможності позичальників, недостатніх прав кредиторів. Згідно з прогнозами НБУ «очікується, що повномасштабна війна призведе до значного погіршення платоспроможності

позичальників і, як наслідок, втрат від кредитного ризику і частки проблемних кредитів» [20]. Аналіз динаміки частки непрацюючих кредитів в кредитному портфелі українського банківського сектора представлений на Рисунку 2.5.

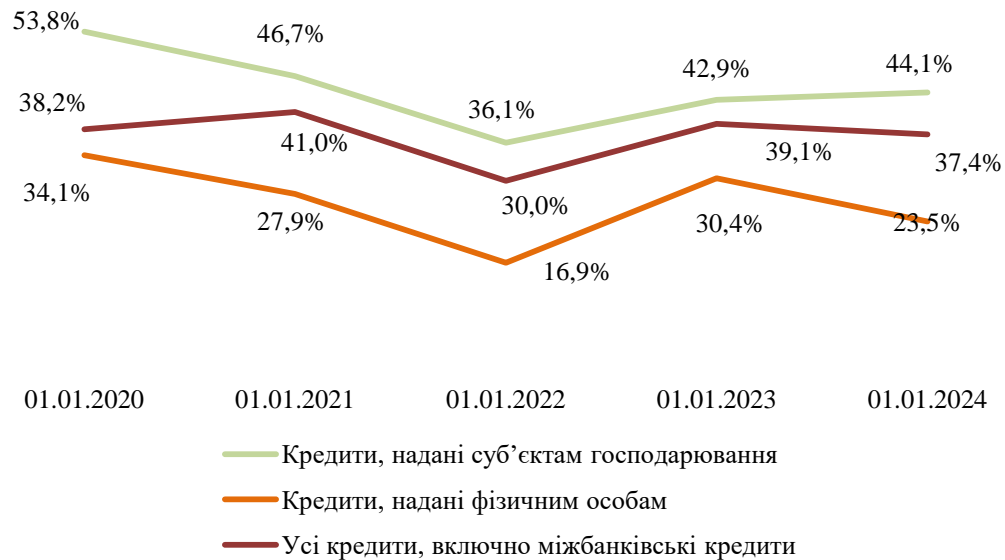

Рисунок 2.5 – Частка непрацюючих кредитів у кредитному портфелі, %
Джерело: створено автором на основі [22]

Як видно з даних на Рисунку 2.5, частка непрацюючих кредитів у кредитуванні фізичних осіб збільшилася з 2021 року до 16,9%, у 2022 році - до 30,4%. У міру того, як економіка поступово оговтується від шоку перших днів повномасштабної війни, НБУ поступово приводить заходи з відновлення капіталу банків до загальноприйнятого підходу до оцінки кредитного ризику, і належне планування сприятиме зусиллям НБУ [20]. Але потім знизилась до 23,5%.

Останнім завданням цієї частини роботи стане дослідження динаміки виконання банківською системою нормативів кредитного ризику, що пропонує Національний банк України (Таблиця 2.2).

Критерій максимальної величини кредитного ризику на одного контрагента (Н7) повинен становити не більше 20%, і значення цього показника для всієї банківської системи відповідає критерію, що видно протягом періоду. Якщо говорити про його динаміку, то з 2020 року вона поступово знижується, що є позитивною тенденцією і свідчить про зниження кредитного ризику.

Таблиця 2.2 – Аналіз динаміки виконання банківською системою нормативів кредитного ризику за період 01.01.2020-01.01.2024

Показники		Н7	Н8	Н9
Нормативи		< 20	–	< 25
01.01.2020		17,61	105,0	7,02
01.01.2021		19,14	87,39	4,10
01.01.2022		18,60	72,35	3,71
01.01.2023		17,80	86,33	2,81
01.01.2024		15,53	63,13	1,08
Абсолютний приріст	23/19	-2,08	-41,87	-5,94
	23/20	-3,61	-24,26	-3,02
	23/21	-3,07	-9,22	-2,63
	23/22	-2,27	-23,2	-1,73
Темп приросту	23/19	-0,12	-0,40	-0,85
	23/20	-0,19	-0,28	-0,74
	23/21	-0,17	-0,13	-0,71
	23/22	-0,13	-0,27	-0,62

Джерело: розроблено автором на основі [20]

Норматив по великому кредитному ризику (Н8) повинен бути не більше ніж в 8 разів більше нормативного капіталу. Цей ліміт встановлений для запобігання концентрації кредитного ризику для окремих контрагентів або груп пов'язаних контрагентів. Показники банківської системи протягом звітного періоду відповідали стандартам і мали тенденцію до зниження з кожним роком. Згідно з Таблицею 2.2, норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) не повинен перевищувати 25%. Динаміка даного показника Н9 є негативною, показник зменшується з кожним роком. Протягом періоду значення не перевищують навіть 7,02%, що може вказувати на потенційну захищеність банківської системи України.

За підсумками дослідження банківської системи України щодо особливостей оцінки кредитоспроможності фізичних осіб як інструмент управління потенційними кредитними ризиками, можна сказати, що той механізм, який на разі використовується банківськими установами є досить дієвим. Більшість ризиків прогнозується ще на етапі розгляду кредитної заявки фізичних

осіб. Крім того, слід відмітити особливу роль Національного банку, який виконує роль регулятора банківської системи і задля забезпечення її безпеки та стійкості проводить постійні перевірки та стрес-тести для банківських установ. Отже, на сьогодні банківська система України є досить захищеною від кредитного ризику, не дивлячись навіть на соціально-економічну кризу і повномасштабне вторгнення на територія нашої країни.

2.2 Скоринг, як метод оцінки кредитоспроможності фізичної особи

Популярним методом оцінки кредитоспроможності позичальників – фізичних осіб є використання системи кредитного скорингу, яка являє собою бальну оцінку факторів кредитного ризику. Розраховані результати виражаються в балах і характеризують ступінь ймовірності повернення кредиту.

Кількість балів залежить від методу, обраного банківською установою для оцінки окремих позичальників. Чим вищий бал, тим більша ймовірність отримання кредиту в банку.

Важливою особливістю систем кредитного скорингу є те, що вони не можуть застосовуватися шаблонно і повинні розроблятися з урахуванням особливостей банківської установи та клієнтської бази банку, з урахуванням банківського законодавства та традицій країни [24].

Суть скорингового методу полягає в наступному: кожному параметру, що характеризує позичальника, присвоюється оцінка в балах. Скорингова модель є середньозваженою величиною характеристик позичальника, таких як вік, сімейний стан, місце роботи та дохід [16].

Кредитоспроможність позичальників – фізичних осіб підтверджується відповідними документами та розрахунками за результатами аналізу кількісних показників (економічна кредитоспроможність) та якісних характеристик (особиста кредитоспроможність) (Таблиця 2.3).

Таблиця 2.3 – Параметри оцінки кредитоспроможності позичальника – фізичної особи [13]

Якісні показники	Кількісні показники
<ul style="list-style-type: none"> – загальний фінансовий стан клієнта (наявність або відсутність активів: нерухомість, цінні папери, банківські депозити тощо, за винятком активів, переданих у заставу); – соціальна стабільність (наявність постійного місця роботи, сімейний стан); – вік та стан здоров'я клієнта – кредитна інформація, отримана з державного реєстру (ступінь попереднього користування банківськими кредитами та своєчасність їх погашення, користування іншими банківськими послугами). 	<ul style="list-style-type: none"> – валовий чистий дохід (очікуваний щомісячний валовий дохід мінус загальні витрати та зобов'язання) та прогнози на майбутнє; – розмір заощаджень на банківському рахунку; – коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність позичальника та його фінансову спроможність виконувати кредитний договір (зобов'язання за кредитним договором: співвідношення валового доходу до витрат, валовий чистий дохід за місяць, щомісячні платежі за кредитом та відсотками); – забезпечення (застава рухомого та нерухомого майна, наявність страхових полісів, можливість переходу права власності на майно, що кредитується) та рівень ліквідності

Коефіцієнт, що характеризує поточну платоспроможність позичальника фізичної особи (КПП), визначається за формулою [13]:

$$\text{КПП} = \text{СЧД} / \text{ЩЗ}_{\text{кр.}} \quad (2.1)$$

де КПП – коефіцієнт поточної платоспроможності позичальника фізичної особи;

СЧД – сукупний чистий дохід позичальника за місяць;

ЩЗ_{кр.} – щомісячні зобов'язання позичальника щодо погашенні кредиту та сплати процентів за ним.

На підставі результатів оцінки кредитоспроможності, залежно від значення комплексної рейтингової оцінки, банк класифікує окремих позичальників на певні класи – «А», «Б», «В», «Г», «Д» і приймає рішення про видачу кредиту (Таблиця 2.4).

Зазначена кількість балів не є обов'язковою за законом. Банки на власний розсуд визначають кількість балів, що присвоюється тому чи іншому компоненту. Українські банки в основному кредитують позичальників класу А, Б і В. кредити позичальникам класу Д і вище пропонуються індивідуально, наприклад, для рефінансування раніше профінансованих кредитів, реалізації програм

оздоровлення компанії позичальника або отримання доступу до високоліквідного заставного забезпечення.

Таблиця 2.4 – Визначення класу позичальника фізичної особи за результатами оцінки його фінансового стану [13]

Клас позичальника	Комплексна рейтингова оцінка, бали	Характеристика
«А»	25-35	Фінансова діяльність дуже добра (кредити з мінімальним ризиком)
«Б»	19-24	Фінансова діяльність добра (кредити з невисоким ризиком)
«В»	15-18	Фінансова діяльність задовільна (кредити з середнім ризиком)
«Г»	11-14	Фінансова діяльність погана (кредити з високим ризиком)
«Д»	до 10	Фінансова діяльність збиткова (кредити з максимальним ризиком)

Дослідивши методологію проведення скорингового аналізу позичальника, як інструменту зниження кредитного ризику банку пов'язаного з наданням позики фізичним особам, можна перейти до визначення його переваг та можливостей для подальшого розвитку. Найбільш зручним метод для цього є SWOT-аналіз.

SWOT-аналіз – це ефективний інструмент бізнес-планування, який використовується для розробки стратегій. Інструмент допомагає проаналізувати внутрішні фактори, які впливають (плюси і мінуси), а також зовнішні фактори, які можуть вплинути на організацію (можливості та загрози) [25].

SWOT-аналіз допоможе вам проаналізувати об'єкт дослідження зі стратегічної точки зору. Це допоможе вам вирішити, як використовувати свої сильні сторони та сприятливі можливості, а також як уникнути загроз та усунути слабкі сторони. Отже, перейдемо до SWOT-аналізу скорингового методу оцінки кредитоспроможності позичальника, який представлений в Таблиці 2.5.

Цей метод базується на дослідженні наступних складових:

- сильні сторони;
- слабкі сторони;
- можливості;

– загрози.

Таблиця 2.5 – SWOT-аналіз скорингового методу оцінки кредитоспроможності фізичної особи як позичальника

Сильні сторони	Слабкі сторони
1.1 Об'єктивність оцінки; 1.2 Ефективність; 1.3 Економічність.	2.1 Залежність від якості даних; 2.2 Неможливість врахувати всі фактори, що впливають на кредитоспроможність позичальника.
Можливості	Загрози
3.1 Розвиток технологій; 3.2 Зростання обсягів кредитування.	4.1 Зростання конкуренції; 4.2 Зміна законодавства.

Джерело: самостійно розроблено автором

Розглянемо всі складові Таблиці 2.5 більш детально та охарактеризуємо їх. Сильні сторони включають наступні елементи:

- 1.1 Об'єктивність оцінки – скоринговий метод заснований на математичних моделях, які обробляють велику кількість даних про позичальника. Це дозволяє значно підвищити об'єктивність оцінки порівняно з традиційними методами, які часто є суб'єктивними.
- 1.2 Ефективність – скоринговий метод дозволяє швидко та просто оцінити кредитоспроможність позичальника. Це дозволяє кредитним організаціям приймати рішення про надання кредиту в більш короткий термін.
- 1.3 Економічність – скоринговий метод є більш економічним порівняно з традиційними методами оцінки. Це пов'язано з тим, що скоринговий метод дозволяє зменшити кількість персоналу, необхідного для оцінки кредитоспроможності позичальника.

До слабких сторін цього методу дослідження фізичних осіб було віднесено наступні складові:

- 2.1 Залежність від якості даних – скоринговий метод залежить від якості даних, які використовуються для його розробки. Якщо дані є неякісними, це може призвести до неточного результату оцінки.
- 2.2 Неможливість врахувати всі фактори, що впливають на кредитоспроможність позичальника – скоринговий метод враховує лише

певні фактори, які впливають на кредитоспроможність позичальника. Це може призвести до того, що кредитна організація не зможе оцінити кредитоспроможність позичальника в повному обсязі.

Використання сильних сторін об'єкту дослідження відкриває нові можливості для розвитку, отже, для можливостям скорингового методу оцінки кредитоспроможності фізичних осіб є [26]:

3.1 Розвиток технологій. Розвиток технологій дозволяє постійно вдосконалювати скорингові моделі. Це дозволяє підвищити точність та ефективність скорингового методу.

3.2 Зростання обсягів кредитування. Зростання обсягів кредитування стимулює розвиток скорингового методу. Це пов'язано з тим, що кредитним організаціям необхідно швидко та ефективно оцінювати кредитоспроможність позичальників для того, щоб збільшити обсяги кредитування.

Проте існування вищезазначених слабких сторін даного методу дослідження потенційних позичальників банківської установи може викликати загрози для його застосування. Отже, до загроз скорингового методу віднесено:

4.1 Зростання конкуренції. Зростання конкуренції на ринку кредитування може призвести до того, що кредитні організації будуть використовувати більш складні скорингові моделі для того, щоб отримати конкурентні переваги.

4.2 Зміна законодавства. Зміна законодавства може призвести до обмеження використання скорингового методу. Це може бути пов'язано з тим, що скоринговий метод може призвести до дискримінації позичальників.

Скоринговий метод є ефективним інструментом оцінки кредитоспроможності позичальника. Він має ряд переваг, таких як об'єктивність оцінки, ефективність та економічність. Однак скоринговий метод має і певні недоліки, такі як залежність від якості даних та неможливість врахувати всі фактори, що впливають на кредитоспроможність позичальника. У майбутньому скоринговий метод буде продовжувати розвиватися, оскільки він є одним із

найперспективніших методів оцінки кредитоспроможності як інструменту зниження потенційних кредитних ризиків банківської установи.

3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Сталий розвиток і стабільне функціонування національної грошово-кредитної системи будь-якої країни світу сприяє поліпшенню мікроклімату банківського сектора, збільшенню кількості і розмірів банківських операцій, підвищенню кредитної активності банківських установ [27]. Це має покращити методологію, процедурну та юридичну підтримку при оцінці кредитоспроможності різних груп позичальників. Якість і прозорість цього процесу визначають, наскільки виправданий кінцевий результат і чи проводиться належна оцінка. Це є підставою для прийняття кредитним центром рішення про можливість або неможливість надання кредиту позичальнику.

Відповідно до вимог Базеля III повільне впровадження змін до Закону України «Про оцінку кредитних ризиків» підкреслює актуальність досліджень і визначення шляхів вдосконалення методів і систем оцінки кредитоспроможності українських банків і банківської системи в цілому. Одним із шляхів подолання суперечливої ситуації, що склалася в кредитному секторі країни є прийняття комплексних законодавчих ініціатив, нормативних актів і нових законів, що регулюють процес організації кредитних операцій банків, встановлення єдиних вимог і стандартів оцінки кредитоспроможності позичальників, а також розробка чітких кредитних характеристики [27].

На думку Смерічевського С. та Клімової А., щоб модернізувати технологію оцінки позичальника – фізичної особи, система повинна складатися з 2 аналітичних блоків: блоку аналізу даних і блоку прийняття рішень [28]. У першому блоці аналізуються дані про позичальника, виданий кредит та історію погашення кредиту банком. У блок аналізу необхідно додати наступний запит [28]:

- 1) отриманий дохід (з використанням бази даних Пенсійного фонду).;

2) наявність нерухомості, земельних ділянок, їх площа і місце розташування (з використанням бази даних Бюро технічної інвентаризації);

3) наявність автомобілів;

4) залучення даних зі спеціалізованих кредитних бюро (потреба, яка очевидна в роздрібних банках) про наявність термінових і погашених кредитів в інших банках. Для отримання висновку автоматичної системи роздрібною банківського обслуговування про кредитоспроможність позичальника, можливості надання кредиту та максимальну ставку використовують блок прийняття рішення.

На нашу думку, Національний банк України може і далі використовувати практичні напрацювання західних банківських регуляторів щодо впровадження рекомендацій щодо стандартів Базель II.

Основною метою кредитного аналізу є визначення здатності та бажання позичальника погасити запитуваний кредит відповідно до умов кредитної угоди [29]. Перед наданням кредиту банк визначає ступінь ризику, на який він готовий піти, і суму кредиту, яка може бути надана.

За підсумками всіх раніше проведених досліджень можна запропонувати наступні шляхи для удосконалення механізму оцінки кредитоспроможності фізичних осіб як інструменту управління кредитним ризиком:

1. Удосконалення скорингових моделей, які будуть враховувати більш широкий спектр факторів, що впливають на кредитоспроможність позичальника. Це дозволить підвищити точність оцінки та зменшити ризик відмови в кредитуванні позичальникам, які мають потенціал для погашення кредиту.
2. Впровадження штучного інтелекту в процес оцінки кредитоспроможності. Штучний інтелект може допомогти кредитним організаціям обробляти великі обсяги даних, що необхідні для оцінки кредитоспроможності позичальника.
3. Розширення доступу до інформації про позичальників. Кредитні організації повинні мати доступ до більш повної та актуальної інформації про

позичальників, включаючи інформацію про їхню фінансову діяльність, кредитну історію, а також особисті характеристики. Це дозволить кредитним організаціям приймати більш обґрунтовані рішення про надання кредиту.

Окрім того, для удосконалення механізму оцінки кредитоспроможності фізичних осіб як позичальників необхідно враховувати такі фактори [30]:

- 1) Законодавчий аспект. Необхідно розробити законодавчі акти, які будуть регулювати процес оцінки кредитоспроможності позичальників. Це дозволить захистити права позичальників та попередити дискримінацію.
- 2) Етичний аспект. Оцінка кредитоспроможності позичальників повинна здійснюватися на основі об'єктивних критеріїв, без дискримінації за ознаками раси, статі, релігії тощо.

Отже, в даній частині роботи було запропоновано та розглянуто потенційні шляхи удосконалення вже існуючої системи оцінки кредитоспроможності фізичних осіб як позичальників. Реалізація цих пропозицій може допомогти банківській системі та банківським установам покращити механізм управління кредитним ризиком, а також підвищити ефективність та справедливість своєї діяльності.

ВИСНОВКИ

Проведена робота у сфері ретроспективного аналізу та трансформації підходів до формування економічної категорії «кредитоспроможність позичальників» засвідчила наявність досить великої суперечності між історико-науковим підходом до визначення внутрішнього змісту цієї категорії, порівнявши категорії "кредитоспроможність" і "платоспроможність", ми змогли зробити висновки про абсолютні відмінності в змісті цих двох теоретичних категорій.

Крім того, систематизація та аналіз сучасних результатів вітчизняної та зарубіжної наукової думки з теоретичного визначення змісту категорії "кредитоспроможність" призводить до власного вдосконалення змісту даної категорії.

Проведене нами дослідження показало, що кредитоспроможність позичальника – це здатність своєчасно генерувати певну суму коштів, достатню для задоволення кредитних вимог згідно із затвердженим графіком погашення кредиту та нарахування відсотків, розрахунок якої ґрунтується на низці якісних та кількісних критеріїв оцінки потенційних клієнтів.

Процес оцінки кредитоспроможності фізичної особи складається з декількох етапів, кожен з яких передбачає первинну оцінку кредитоспроможності потенційного клієнта. Зокрема, перший етап зазвичай передбачає безпосереднє спілкування з клієнтом та збір необхідної інформації; другий етап передбачає програмний аналіз зібраного масиву даних; третій етап передбачає розрахунок кількісних та якісних показників кредитоспроможності, визначення класів позичальників, заповнення кредитних заявок формату кредитної заявки, обробку інформації, четвертий етап – розгляд кредитним центром банку і завершальний етап – прийняття рішення про надання або відмову в наданні кредиту.

Основою мінімізації кредитного ризику в будь-якому банку є забезпечення якості кредитного процесу, зокрема процедури кредитної оцінки. Наразі вітчизняна система аналізу кредитоспроможності різних груп позичальників

базується на пропозиціях та положеннях Базеля II та Базеля III, згідно з ним, важливим показником для визначення кредитоспроможності позичальників є рейтинговий бал, який визначає клас позичальників на основі інтегральних показників моделі багатофакторного аналізу.

Загалом в Україні спостерігаються позитивні зміни у сфері кредитування, які сприяють розвитку економіки країни та підвищенню фінансової грамотності населення. Однак важливо зосереджувати увагу на відповідальному використанні кредитів і забезпеченні своєчасного повернення боргів, щоб уникнути проблем із кредитними зобов'язаннями в майбутньому.

Національне законодавство дозволяє банкам впроваджувати внутрішні правила, які враховують можливість підвищення, але здебільшого пониження класів окремих позичальників та їх внутрішнього коригування. За результатами скорингової оцінки необхідні критерії оцінки були розділені на кілька груп: формальні (кількісні) та неформальні (якісні).

З метою вдосконалення існуючих процедур і методів кредитування слід враховувати напрацьований досвід національних і міжнародних банків. Особливу увагу слід приділити модернізації існуючої системи рейтингової оцінки позичальників та її подальшому впровадженню в національних економічних умовах, зосередившись на розробці нових методів аналізу коефіцієнтів фінансових показників для мінімізації кредитного ризику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кучеренко С. Ю., Кучеренко О. М. Методи оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи. *Фінанси, грошовий обіг, кредит*. 2020. Вип. № 46. С. 170-177
2. Прянишникова М. В. Узагальнення підходів до трактування сутності поняття «кредитоспроможність». *Наукові праці НДФІ*. 2019. №2 (87). С. 67-75.
3. Стецюк П. А., Гудзь О. Є. Управління кредитоспроможністю підприємства: теоретичні та практичні аспекти. *Облік і фінанси*. 2014. №3 (65). С. 110-116.
4. Caplinska A., Tvaronavičienė M. Creditworthiness place in credit theory and methods of its evaluation. *Entrepreneurship and sustainability issues*. 2020. Vol. 7. No. 3. Pp. 2542-2555.
5. Омельченко О. В., Лосенко Є. М. Використання альтернативних методів оцінки кредитоспроможності підприємства. *Подільський науковий вісник*. 2017. С. 72–76.
6. Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств : затв. Рішенням Центральної спілки споживчих товариств України від 28.07.2006 р. Дата оновлення: 28.07.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0006626-06#Text> (дата звернення: 09.05.2024).
7. Аверкина М.Ф. Октисюк Є.В. Моделирование кредитоспроможности клиент. *Инфраструктура рынка*. 2020. № 39. С. 267-272
8. Moroz N. V., Seletska T. A. Classification of credit risk // *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Universum View 13. Economics and management»*. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2019. С. 145–146.
9. Рекомендації щодо оцінки комерційними банками кредитоспроможності та фінансової стабільності позичальника : Лист Національного банку України від 02.06.1994 р. №23011/79. Дата оновлення: 02.06.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1_79500-94#Text (дата звернення: 09.05.2024).

10. Казак О. О., Дворецький Д. Ю. Сучасні імперативні тренди аналізу кредитоспроможності позичальників банку. *Ефективна економіка*. 2021. № 6. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8991> (дата звернення: 19.05.2024). DOI: [10.32702/2307-2105-2021.6.96](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.6.96)
11. Senkwe B. K., Gakubia Eng. R. Discussion paper on drivers of low creditworthiness in Kenyan WSPs. Nairobi, Kenya : USAID WASH-FIN KENYA, 2020. URL: https://wasreb.go.ke/downloads/Drivers%20of%20low%20creditworthiness%20Cobran ded%20WASH-FIN%20Version_12-16%20for%20Print.pdf (дата звернення: 09.05.2024)
12. Виговський В.Г. Визначення кредитоспроможності в економічній літературі: оцінка підходів. Вісник ЖДТУ. 2013. № 2 (64). С. 2006-2012
13. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: постанова НБУ: затверджена 30.06.2016 №351 / Правління Національного банку України: Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16/page> (дата звернення: 28.09.2023).
14. В. В. Коровій. Грошово-кредитна політика в умовах економічних перетворень. Проблеми економіки. - 2020. - № 3. - С. 167-175.
15. Козубович Л. Моделі оцінки кредитоспроможності позичальника / Л. Козубович // Збірник тез X Всеукраїнської студентської науково-технічної конференції «Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання», 25-26 квітня 2017 року. — Т. : ТНТУ, 2017. — Том 2. — С. 66–67.
16. Солошенко О. М. Моделі і методи оцінювання кредитоспроможності фізичних осіб : автореф. дис. канд. техн. наук. : 01.05.04 – системний аналіз і теорія оптимальних рішень. – Київ, 2016. – 22 с
17. Юдіна С. В., Нагорнюк Г. О. Порівняння моделей оцінки кредитоспроможності домогосподарств. Інтелект XXI. 2020. № 1. С. 98-103.
18. Інформаційна система кредитного скорингу / О. А. Андренко, С. М. Мордовцев, О. С. Мордовцев // Бізнес Інформ. – 2019. – № 4. – С.341-347.

19. Hand D. J., Henley W. E. Statistical classification methods in consumer credit. *Journal of the Royal Statistical Society, Series A*. 1997. V. 160. P. 523–541
20. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://www.bank.gov.ua>
21. Офіційний сайт Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua/>
22. Огляд банківського сектору, листопад 2023 року. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-listopad-2023-roku>
23. Поляруш І. М. Скоринг, як вдосконалений механізм оцінки потенційного позичальника банком – демонстрація процесу обробки даних URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2015/37.pdf
24. Кравченко, В. Г., & Кравченко, Т. В. ОЦІНЮВАННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ. *Економічний простір*, (167). 2021. С. 125-133. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/167-23>
25. Рахман М. С., Гальцева О. М. Аналіз структурних зрушень показників кредитної діяльності банків України. *Бізнес Інформ*. 2020. №9. С. 228–238. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-9-228-238>
26. Погріщук Г. Б., Волощук Р. Є. Кредитоспроможність позичальника: зміст і критерії оцінки. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2021. Вип. 17(1). С. 190-204.
27. Мисник Т. Г. Кредитоспроможність як основа кредитних відносин та мінімізації кредитного ризику банку / Т. Г. Мисник, І. С. Борисова // *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. - 2016. - № 1. - С. 135-140. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau_ekon_2016_1_17
28. Смерічевський С. Удосконалення сучасних методик банківського регулювання оцінки кредитоспроможності фізичних осіб / С. Смерічевський, О. Клімова // *Економічний простір*. – 2019. –№ 2. – С. 28-32.
29. Волкова В. В., Власенко О. С. Підвищення якості кредитного портфеля як чинник мінімізації кредитного ризику банку. *Економіка і організація управління*. 2021. № 2 (42). С. 76-85.

30. Жежерун Ю. Банківське кредитування фізичних осіб в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Фінансовий простір*. 2019. № 2 (34). С. 41–50. URL: [https://doi.org/10.18371/fp.2\(34\).2019.178495](https://doi.org/10.18371/fp.2(34).2019.178495)

ДОДАТОК А
МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ
ПОНЯТТЯ «КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЬ»

Таблиця А – Методичні підходи до визначення сутності поняття «кредитоспроможність»

Автор, джерело	Визначення
П. Стецюк, О. Є. Гудзь [3]	змога підприємства за конкретних умов залучити позиковий капітал та в повному обсязі й у визначені терміни розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями
Прянишникова М. В. [2]	наявність у позичальника передумов для проведення кредитної операції і його здатність за конкретних умов кредитування розрахуватися за борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, які генеруються у ході звичайної діяльності, у повному обсязі та у визначений кредитним договором термін
Caplinska A., Tvaronavičienė M. [4]	здатність фізичної особи чи юридичного суб'єкта своєчасно виконувати фінансові зобов'язання
Омельченко О. В., Лосенко Є. М. [5]	здатність позичальника повністю та у визначений строк розрахуватися за борговими зобов'язаннями
Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств [6]	наявність у підприємств передумов для отримання кредиту
Аверкина М.Ф., Октисюк Є.В. [7]	під кредитоспроможністю ми розуміємо такий фінансовий стан позичальника, який дає змогу створювати грошові кошти і за їх рахунок повертати позички в повному обсязі й у визначений строк
Рекомендації щодо оцінки комерційними банками кредитоспроможності та фінансової стабільності позичальника [9]	правовий і господарськофінансовий стан позичальника, який визначає наявність передумов для одержання ним кредитів, а також їх погашення у встановлені строки

Продовження таблиці А

Б. Сенкве, І. Гакубія [11]	міра здатності потенційного позичальника прийняти та погасити зобов'язання протягом узгодженого терміну
----------------------------	---

ДОДАТОК Б
МЕТОДИКА КРЕДИТНОГО СКОРИНГУ ЗА Д. ДЮРАНОМ

Таблиця Б – Методика кредитного скорингу за Д. Дюраном [19]

Критерій	Бал	Максимальне значення
1. Вік	0,1 бала за кожний рік понад 20 років	0,30
2. Стать	Жінка – 0,40, чоловік – 0	
3. Тривалість проживання в конкретній місцевості	0,042 за кожний рік	0,42
4. Професія	Професія з низьким ризиком - 0,55, професія з високим ризиком - 0, інші професії — 0,16	
5. Робота в галузі	0,21	
6. Стаж	0,059 за кожний рік роботи	0,59
7. Фінансові показники	Наявність банківського рахунку - 0,45, володіння нерухомістю - 0,35, наявність поліса страхування життя - 0,19	
Кредитоспроможний клієнт > 1,25 Некредитоспроможний клієнт < 1,25		

ДОДАТОК В

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДИК КРЕДИТНОГО СКОРИНГУ

Таблиця В – Порівняльний аналіз методик кредитного скорингу [16]

Метод	Суть	Переваги	Недоліки
Статистичні моделі			
LDA (лінійний дискримінантний аналіз)	Відноситься до класифікаційних методів. Використовує лінійну дискримінантну функцію для класифікації позичальників на два чи більше класів.	Широко вживана методика; простота у використанні.	Потребує нормального розподілу змінних; лінійний зв'язок між залежними та незалежними змінними; невисока точність результатів.
Логістична регресія	Деформація лінійної регресії.	Може використовуватися для якісних характеристик; не потребує нормального розподілу змінних.	Висока кореляція; невисока точність результатів.
Модель Байєса	Статистична класифікація із принципом роботи «білий ящик».	Висока точність передбачення.	Кореляція змінних
MARS (сплайни багатовимірної адаптивної регресії)	Нелінійна та непараметрична регресія.	Більш гнучка у порівнянні із лінійною регресією, легка інтерпретація результатів, працює із дискретними та неперервними даними	Дає гірші результати у порівнянні із деревом рішень, не працює із пропущеними значеннями, не можна побудувати довірчий інтервал.
Дерева рішень	Ієрархічна деревовидна структура, що складається із правил типу «якщо..., то...»	Формують чіткі правила класифікації, візуалізація, швидко навчаються, підтримують числові та категоріальні ознаки.	Поступається якістю класифікації, можливість «перенавчання» дерева, важкий пошук оптимального дерева рішень
Модель Маркова	Для прогнозу використовується попередня історія.	Простота моделювання	Вузька сфера застосування моделей

Продовження таблиці В

Методи штучного інтелекту			
Штучні нейронні мережі	Працює за принципом «чорної скриньки»	Висока швидкість навчання; відсутня кореляція між змінними	Складність методу та важкість у тлумаченні результатів
SVM (метод опорних векторів)	Основа – мінімізація структурних ризиків.	Немає обмежень по розподілу даних; хороша робастність	Краще підходить для невеликих вибірок даних
Генетичні алгоритми та програмування	Комп'ютерна модель, що симулює природній відбір, та покликана знайти оптимальне рішення	Самоадаптивний метод; здатний працювати із великим масивом даних; висока робастність	Висока витрата ресурсів; низька ефективність; розрахунки, які не гарантують отримання оптимального рішення
Метод k найближчого сусіда	Метод кластерного аналізу	Стійкість до аномалій, простота реалізації, легка інтерпретація результатів.	Вимога репрезентативності даних, «невідокремленість» моделі від даних